

М. А. АЛІЄВ

Азербайджанський державний економічний університет, м. Баку

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наукові праці МАУП, 2017, вип. 52(1), с. 13–19

У структурі національної безпеки економічна безпека посідає особливе місце. Це обумовлено тим, що всі види безпеки так чи інакше не можуть бути достатньо реалізовані без економічного забезпечення. Особливе значення також набуває забезпечення економічної безпеки в межах регіональних інтеграційних об'єднань.

Розвиток економічних відносин в умовах глобалізації світової економіки відбувається за певними законами.

Процеси глобалізації сприяють створенню безперешкодного впровадження матеріальних ресурсів і продукції промисловості розвинених країн на внутрішній ринок Азербайджанської Республіки. Таким чином створюються умови прискороного розвитку промисловості розвинених країн, збільшуючи прибутковість їх промисловості і кількість робочих місць, що сприяє забезпеченню і посиленню соціальної захищеності громадян цих країн. У такому випадку виникають певні джерела потенційного ризику, які можуть дестабілізувати економічну і національну безпеку країни на міжнародному рівні. Сьогодні фінансові кризи, пережиті однією країною, можуть мати глобальні наслідки для економічної і національної безпеки всіх регіонів світу.

Розглянемо шляхи забезпечення економічної безпеки країни в умовах глобалізації, оскільки для забезпечення економічної та національної безпеки в країнах колишнього СНД [5; 7; 9; 10; 12], у тому числі в Азербайджанській Республіці, необхідно слідувати критеріям безпеки як підсистемі.

У цих умовах інтеграція Азербайджанської Республіки в світову економіку стає наріжним каменем [3]. Назриває необхідність в межах існуючої системи економічної і національної безпеки створити механізми боротьби з проявами зовнішніх загроз економіці держави. Проведення такої економічної політики відображене в Концепції національної безпеки Азербайджанської Республіки, затвердженої Президентом країни в 2004 році. У цих умовах АР необхідно зміцнювати власні позиції у світовій економіці, забезпечуючи тим самим свою міжнародну економічну безпеку. Довгострокова зовнішньополітична економічна стратегія Азербайджанської Республіки повинна стати ключем розвитку економічної могутності держави з ура-

хуванням реального стану світової економіки. Стає очевидним, що питання економічної безпеки характеризуються глобальними масштабами прояву і великою взаємозалежністю.

Таким чином, міжнародна економічна безпека Азербайджанської Республіки в умовах глобалізації — це комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституціональних структур, при якому кожній державі — члену світової спільноти забезпечується можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію соціального та економічного розвитку, не зазнаючи зовнішнього і політичному тиску і розраховуючи на невтручання, розуміння та взаємоприйнятне і взаємовигідне співробітництво з боку інших держав [4].

Шлях до здійснення міжнародної економічної безпеки лежить через відмову від нав'язування певних моделей розвитку, від економічного і політичного примусу, через визнання права будь-якого народу на вибір власного шляху. Варто також наголосити на повазі законності існування різних форм власності та інтересів [1], усвідомленні того, що “мирний дивіденд” можливий не тільки у військово-стратегічних, а й в економічних відносинах із звільненням їх від конфронтації та орієнтації на миттєвий прибуток.

Від виконання цих умов у довгостроковому плані навіть приватний капітал виграє набагато більше, ніж від примітивного пограбування і експлуатації. Правові гарантії здійснення міжнародної економічної безпеки полягають у [2; 11]:

- визнанні принципів рівноправності держав незалежно від соціального і політичного ладу, свободи вибору шляху, розвитку і форм організації економічного життя;
- визнанні суверенного володіння держав їх природними ресурсами та економічним потенціалом у своїх країнах;
- взаємовигідній співпраці і вільному розвитку економічних, фінансових, науково-технічних та інших мирних відносин між державами;
- міжнародному співробітництві з метою економічного розвитку і соціального прогресу;
- наданні спеціальних пільг менш розвиненим країнам — членам світової спільноти;
- мирному врегулюванню економічних суперечок без застосування сили і погроз.

Дослідження показують, що забезпечення міжнародної економічної безпеки сприятиме її інституціоналізації в міжнародних правових нормах і на основі цих принципів через укладення двосторонніх і багатосторонніх договорів. Це залежить від діяльності міжнародних міждержавних організацій, які зумовлюватимуть розвиток співпраці та економічної безпеки країн — членів цих організацій.

Міжнародна економічна безпека означає захист власності в усіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької діяльності, стримування факторів, здатних дестабілізувати ситуацію. В даному випадку мається на увазі боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення

серйозних розривів у розподілі доходів, що загрожують соціальними потрясіннями.

Такі дії особливо важливі щодо зміцнення міжнародної економічної безпеки в сучасному динамічному світі.

Створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій в економіку Азербайджанської Республіки, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього і культурного рівня працівників стають обов'язковими умовами стійкості і самозбереження національної економіки.

Однак з плином часу паралельно з інтеграцією Азербайджанської Республіки в світову економіку з'ясувалося, що економічна безпека — це надто велика категорія, точніше, система, для кращого розуміння і забезпечення функціонування якої необхідно виділити низку підсистем.

Міжнародна економічна безпека є однією з найважливіших підсистем економічної безпеки для будь-якої країни [14; 15].

Нині зростає процес глобалізації та взаємозалежність національної економіки, відбувається лібералізація торгівлі, уніфікується не тільки технологія виробництва товарів і послуг, а й технологія менеджменту. Одночасно з посиленням міграційного впливу на економіку перетворюються в самостійну політичну силу транснаціональні корпорації, які діють в межах республіки. Дослідження показують, що відбувається ідентифікація не тільки громадських, а й суто державних інститутів, незалежно від їх початкового культурно-політичного змісту.

Витрати або вигоди глобалізації засвоюються різними державними системами по-різному. Як наслідок, деякі держави, більш адаптовані до процесу глобалізації, отримують значну частку вигоди. Проте отримання певних переваг можливе тільки за наявності усвідомленої, заздалегідь спланованої системи економічних індикаторів і важелів, що дають змогу обмежувати негативний вплив зовнішніх явищ і одночасно посилювати позитивний ефект від них. Цього можна досягти за рахунок створення підсистеми міжнародної економічної безпеки в Азербайджанській Республіці.

Як випливає з досліджень, дане поняття багатогранне і тут слід виділити кілька рівнів його розуміння. З формальної точки зору під міжнародною економічною безпекою необхідно розуміти ступінь стійкості економічної системи країни до зовнішніх загроз, беручи до уваги об'єктивні закономірності розвитку світової економіки.

З іншого боку, таке поняття характеризує вплив світової економіки на економічну систему Азербайджанської Республіки з урахуванням її чутливості або імунітету до негативного впливу даної системи.

Таким чином, проблеми і процеси глобалізації та інтернаціоналізації стають все більш актуальними.

Тому головне завдання при забезпеченні міжнародної економічної, а отже, і національної безпеки Азербайджанської Республіки, полягає у підтримці сталого економічного розвитку країни як частини світової економічної системи з урахуванням зовнішніх загроз її розвитку при максимальному використанні їх потенційних можливостей.

В умовах багатоукладної ринкової економіки видно, що проблеми забезпечення економічної безпеки вимагають детального розроблення державної стратегії забезпечення економічної безпеки, що сприятиме стійкому регулюванню економіки Азербайджанської Республіки на міжнародному рівні. Зазначені дії зумовлюватимуть вплив держави на макроекономічні параметри і цілеспрямоване регулювання структурних перетворень і грошово-фінансових потоків для підтримки міжнародної економічної безпеки Азербайджанської Республіки.

В основу системи забезпечення міжнародної економічної безпеки Азербайджанської Республіки повинен бути покладений принцип взаємозв'язку, збалансованості та інтеграції з усіма елементами нашої економічної політики держави, господарюючих суб'єктів, домашніх господарств, окремих громадян і суспільства в цілому [13].

Для забезпечення економічної безпеки Азербайджану, вирішення поставлених завдань необхідно розробити відповідний механізм їх реалізації.

Механізм забезпечення економічної безпеки країни в умовах глобалізації — це система організаційно-економічних і правових заходів щодо запобігання економічних загроз. Він охоплює такі елементи:

- об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і суспільства з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці;
- вироблення порогових, гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності та соціальних конфліктів;
- діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки.

Механізм забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації реалізується за допомогою державної стратегії, яка повинна бути ідеологією розвитку і враховувати стратегічні пріоритети, національні інтереси. Тому головна мета економічної стратегії полягає у формуванні структури економіки і утворенні промислово-фінансових і банківських структур, здатних створювати умови для впровадження капіталу в нове русло розвитку економіки.

Один із напрямів дотримання стратегічних інтересів безпеки полягає у створенні системи гнучкого регулювання ринкової економіки.

Інший важливий аспект стратегії економічної безпеки — стійкість національної валюти. В межах монетаристського підходу в Азербайджанській Республіці на сьогодні вдалося забезпечити стійку стабільність валюти. Проблема стійкості національної валюти набуває найважливішого значення в усій системі ринкових індикаторів.

Державна стратегія у сфері забезпечення економічної безпеки розробляється й реалізується в межах проведеної економічної політики.

Необхідно чітко визначити межі та критерії або умови державного втручання в економіку, зокрема, межі державного сектора, а також забезпечити розвиток ефективних методів державного регулювання [6].

Держава повинна здійснити комплекс заходів передусім щодо забезпечення економічного зростання, що і буде гарантією економічної безпеки країни, вони мають охоплювати всі сфери економіки. До таких заходів входять здійснення активної структурної та соціальної політики, посилення активності держави в інвестиційній, фінансовій, кредитно-грошовій та зовнішньоекономічній сфері, продовження інституційних перетворень.

При цьому соціальна політика має сприяти консолідації суспільства на умовах сталого економічного становища громадян, підвищення їхнього рівня життя. Певне позитивне зрушення, що спостерігалось в зростанні середньомісячних грошових доходів населення протягом останнього періоду, мало місце на тлі значних затримок грошових виплат, посилення диференціації в доходах різних соціально-демографічних груп. Однак процес розшарування суспільства на багатих і бідних триває, що виявляється дестабілізуючим фактором, що створює потенційну загрозу виникнення соціальних конфліктів.

Основним напрямом інвестиційної політики має стати формування сприятливого середовища, що сприятиме підвищенню інвестиційної активності, залучення приватних вітчизняних та іноземних інвестицій для реконструкції [8].

При проведенні ефективної інвестиційної політики слід дотримуватися таких основних принципів:

- послідовна децентралізація інвестиційного процесу;
- підвищення ролі неінфляційних джерел накопичення (внутрішніх джерел накопичення підприємств і заощаджень населення);
- значне розширення практики спільного (пайового) державно-комерційного фінансування інвестиційних проектів;
- використання частини централізованих (кредитних) інвестиційних коштів на реалізацію особливо ефективних і швидкоокупних інвестиційних проектів;
- стимулювання залучення іноземних інвестицій.

Слід зауважити, що найважливішим елементом механізму забезпечення економічної безпеки суспільства є діяльність держави щодо виявлення та оперативного попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці економіки.

Різноманітна роль системи державного і господарського управління в забезпеченні економічної безпеки країни в умовах глобалізації обумовлена виконанням властивих його механізму функцій, у тому числі наступних.

По-перше, забезпечувати інструментарій для обґрунтування і прийняття стратегічних і поточних рішень, що охоплюють як макро-, так і мікроекономічний регулюючий вплив і параметри функціонування держави.

По-друге, забезпечувати за допомогою економічних та адміністративних важелів практичну реалізацію стратегії і поточних програм економічного розвитку, аналіз і оцінку результатів, що досягаються, коригування здійснюваних заходів і дій залежно від складних умов.

По-третє, забезпечувати необхідний правовий і політичний захист економічного суверенітету країни на основі вироблення і послідовного проведення

в життя законодавчих і нормативних актів, які передбачають охоронні, заохочувальні та заборонні режими в системі відносин з іншими країнами.

По-четверте, формувати стійку і надійну систему розподілу прав, функцій та відповідальності, взаємодії органів і посадових осіб, що дає можливість швидко і компетентно реагувати на всі виникаючі явища і проблемні ситуації у функціонуванні економіки.

Таким чином, підвищення економічної безпеки Азербайджанської Республіки великою мірою залежить від ефективності інструментів захисту національних інтересів на внутрішніх і зовнішніх ринках. Однак, створюючи такі інструменти, необхідно враховувати технологічну відсталість активної частини основних виробничих фондів, більш високу матеріаломісткість виробленої продукції, поки ще слабку нормативну правову базу та економічну нестабільність.

Одним із ефективних механізмів є проведення розумної протекціоністської політики, що захищає національні інтереси вітчизняних товаровиробників на внутрішніх і зовнішніх ринках, яка передбачає: боротьбу з монополістами; податкові пільги; пільгове кредитування експорту продукції обробної промисловості; задіяння режиму сприяння для підприємців у різних галузях виробництва; особливу значущість фактора ресурсозбереження.

Джерела

1. Конституция Азербайджанской Республики // Официальный интернет-сайт Президента Азербайджанской Республики. URL: <http://ru.president.az/azerbaijan/constitution>
2. *Абалкин Л. И.* Избранные труды: в 4-х т. Том IV. Москва: Экономика, 2003.
3. *Абасов Ч. М.* Основные направления формирования внешнеэкономической политики Азербайджана. Баку: Сабах, 1994.
4. *Абасов Ч. М.* Пути интеграции Азербайджана в мировую экономику. Баку: Элм, 2004.
5. Основы национальной безопасности / М. И. Абдурахманов, В. А. Барিশполец, В. Л. Манилов, В. С. Пирумов. Москва, 1998.
6. *Алиев М. Т.* Экономика Азербайджана. Баку, 1998.
7. *Вечканов Г. С.* Экономическая безопасность. Санкт-Петербург: Вектор, 2005.
8. *Паньков В.* Экономическая безопасность: мирохозяйственный и внутренний аспекты. Москва: Экономика, 1992.
9. *Сенчагов В. К.* Экономическая безопасность. Москва, 2005.
10. *Лобанов М. В.* Проблемы выбора индикаторов экономической безопасности государства и определение их пороговых значений. Москва: Экономика, 2004.
11. *Глазьев С. Ю.* Обучение рынку. Москва: Экономика, 2004.
12. *Илларионов А.* Критерии экономической безопасности. Москва, 1998.
13. Статистические показатели Азербайджана // Saytın idarəetməsi Dövlət Statistika Komitəsinin. URL: www.azstat.org
14. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi // İnternet səhifəsi. URL: www.finance.gov.az
15. Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi // İnternet səhifəsi. URL: www.economy.gov.az

Економічна безпека держави є складною конструкцією, будучи частиною системи національної безпеки, вона одночасно становить основу для формування всіх входних в її структуру елементів. Тільки надійна, ефективна система забезпечення економічної безпеки може служити гарантом суверенітету і незалежності країни, її стабільного і сталого соціально-економічного розвитку.

The economic security of the state is a complex structure, as part of the national security system, it is at the same time forms the basis for the formation of all the members of its structure elements. Only reliable and effective system of economic security can serve as a guarantor of the sovereignty and independence of the country, its stable and sustainable socio-economic development.

Экономическая безопасность государства представляет собой сложную конструкцию, являясь частью системы национальной безопасности, она одновременно составляет основу для формирования всех входящих в ее структуру элементов. Только надежная, эффективная система обеспечения экономической безопасности может служить гарантом суверенитета и независимости страны, ее стабильного и устойчивого социально-экономического развития.

Надійшла 22 листопада 2016 р.